

TR̄MINIUS

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SAJUNGOS LEIDINYS

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

Nr. 27 (132)

1994 m. spalis

KAS ORIAUNA TAUTINES VALSTYBES

Iš V. Bražėno kalbos susitikime su "Tremtinio" talkininkais spalio 4d. Kaune

(Teisnys. Pradžia Nr. 26)

Nesenai (prieš porą metų) "Sovetskaja Rostja" skaičiau vieno rusų profesoriaus straipsnį, kuriame pasakoma prieš naują pasaulio santvarką ne todėl, kad rusai praras imperiją, bet todėl, kad tai sunaikins rusišką kultūrą, eliminuos ją iš pasaulio. Jeigu tuo rūpinasi tokios didelės tautos, atrodo, tuo, reikėtų rūpintis ir mums! Nemana u, kad čia, Lietuvoje, mūsų tautiečiai gali stipriai tam pasipriešinti, bet Lietuvos lietuvių gali raginti užsienio lietuvius, kad šie prieš tai kovotų.

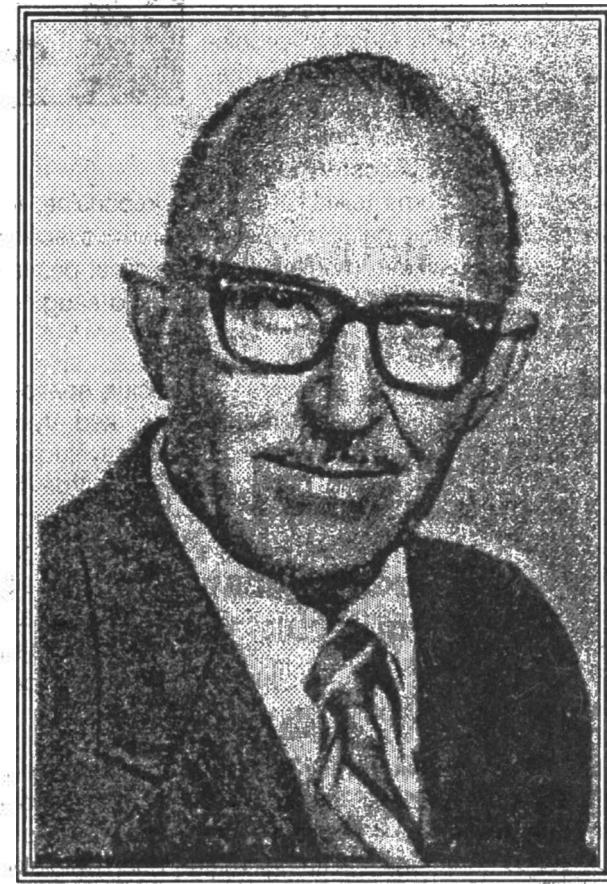
Yra 45 amerikiečių organizacijos, kurios visą laiką kovoja už tautų santykiamą, už taiką tarp tautų, už kaimynų santarvę, bet prieš vieną pasaulio valdžią. Ta problema jau yra subrendusi, jau tas dalykas tiek iškilo viešumon, kad nesenai Respublikonų partija Atstovų rūmuose Vašingtone padarė pareiškimą, kad esanti už laisvą prekybą, bet prieš vieną pasaulio valdžią. Anksciau tai buvo slepiama, buvo tik daroma: naikinamos kai kurios tautinės valstybės, kuriamos socialistinės ar komunistinės valstybės, konglomeratai: Sovietų sąjungos konglomeratas, Kinijos. Tie konglomeratai naikina tautybes ir svarbiausiai naikina žmonių dvasią. Jau 1979m. buvęs kandidatas į prezidentus, konservatorius senatorius (F.G.Arizonas) biografinėje knygoje rašė, kad globalinė tarptautinė grupė sudaryta iš japonų, europiečių ir kanadiečių; lietuvių buvo maždaug 100. Sako, kad kitą šimtmetį, kuri konstruoja globalistai, nebus vienos jokioms laisvėms nei religinėms, nei politinėms, nei ekonominėms. Tad yra daug žmonių, išpėjančių apie tuos dalykus. Tai man dažnai atrodo panašu į detektyvinį romaną. Kai kas sako: mes mažučiai, ką mes galime padaryti? Žmonės, kurie tuos dalykus kélé viešumon, vilko iš patamsiu šito gaivalo tikslus, jau dabar privertė teisintis net ir D.Rokfeleri, kuris buvo tos užsienio reikalų tarybos pirmininkas, globalizmo inspiratorius, buvo priversas teisintis spaudoje. Jis sakė: o mes niekuo dėti, mes susirenkame tik pasitarti mums visiems svarbiais klausimais. Tada aš savo kalbose sakydavau: taip, ir mafija daro tą patį-susirenka pasitarti. Bet tai ne pasiteisimas. Žiūrint, kokiais klausimais jūs kalbate.

O šita organizacija - tarptautinė taryba - nėra visai slapsa. Jie tik protokolų nerašo ir nariams draudžiamas pasakoti tai, kas buvo girdėta ar kalbėta susirinkimuose. O šiaip - turiu jų sąrašus. Jų narių sąrašus galima gauti. Jie žurnalą leidžia, kuris yra pagrindinis politikos vairuotojas Amerikoje. Jau dabar jie yra priversti pasakyti, kad jie yra nariai. Pirmiau apie tai visai nekalbėta. Suklusau skaitydamas "Lietuvos ryte" apie A.Brazausko vizitą Filadelfijoje. Atvykus į Filadelfijos vienbutį, Prezidentą pasitiko Lietuvos bendruomenė ir World Affairs Council atstovai-WAC yra Pasaulio reikalų taryba. Pagal hierarchiją pagrindinė yra Council of Foreign Relations-Užsienio reikalų taryba (Niujorko ir Vašingtono 2000 narių grupė). O WAC yra antrinė. Ir didmiesčiuose - Čikagoje, Filadelfijoje jau yra susidariusi įtakingų žmonių grupė, kuri yra įtaigaujama iš Vašingtono, iš Centro, net jiems gal nežinant, o paskui jie įtaigauja žemesnes grupes. Taip atsitiko ir man. Iš laivo išlipau 1949m., o 1953m. jau pakliuvau į trečiąjį ratą: gavau kvietimą dalyvauti miesto vadovų susirinkime. Žinoma, kaip galiu ten nei? O ten paskaitininkai atvažiuoja iš Vašingtono, iš Niujorko - buvę ambasadoriai. Tuo metu nežinoju nei

apie tą organizaciją, nei apie jos tikslus. Tik keistai atrodė, kad 1953, 1954, 1955m. jie siūlė patiketi Sovietų sąjunga ir nusiginkluoti vienpusiškai: atseit sovietai pamatys, kokie mes taikini, geri, ir patys ims ir nusiginkluos. Siūlė pašalinti iš Jungtinės Tautų antikomunistinę Kiniją, kovojusių amerikiečių pusėje prieš japonus ir pripažinti raudonąją Kiniją, besalygiškai šelpoti visas Azijos ir Afrikos tautas, bet neįžeidžiant jų savigarbos nerašant ant maisto pakų ar kviečių maišų, kad tai siunta iš Amerikos, idant jie nesi jaustų skoltingi Amerikai, o užrašyti, kad tai yra Jungtinės Tautų siunta. Tai mane stebino: manau, kas čia darosi - tokie protinė žmonės susirinkę ir tokius niekus kalba. Ir tada aš pradėjau klausti ir, žinoma, praradau jų malonę. Tik vėliau sužinojau, kad iš šių remėjų bent su penkiais man teko, taip sakant, alkūnėmis trintis, net nežinant, kas jie yra. Tiki rašant knygą "Sąmokslas prieš žmoniją", 1979m., pradėjus plačiau domėtis literatūra, sarašais, man paaškėjo, kad aš tuos žmones pažinojau. Ir jie visi tada buvo įtakingi žmonės, vienas net Maršalo plono moderatorius.

Ir štai dabar bendruomenė su World Affairs Council sutinka Lietuvos prezidentą, o "Lietuvos rytas" aiškina, kad WAC įtakinga visuomeninė organizacija, besidominti tarptautiniais santykiais, turinti skyrių didžiuosiuose miestuose, jungianti verslininkus, visuomenės atstovus, politinius veikėjus. Viskas tiesa, bet ne pasakyta, jog jie yra globalistai ir nusistatę prieš tautines valstybes. Atvažiavusius (Paleckį, Landsbergį ar kitus) jie bando "iščiupinėti", sužinoti, ko jie verti jiem, jų tikslams, kaip juos patraukti į globalizmą. Ir štai skaitau Brazausko kalbą Jungtinėse Tautose: jis visomis išgalėmis - už Jungtinės Tautas, žinoma, už "žydruosis šalmus". Tiesa, jis tó nesakė, bet aš jau nemažai skaičiau Lietuvos spaudoje apie tuos "žydruosis šalmus" kaip apie kažką gera. Nepagalvojama, kad ir ant OMON-o galvų tie žydriųjų šalmų kada nors gali tiktis. Ir jie gali būti atsiusti Jungtinės Tautų vardu išspresti lenkų ar rusų mažumų klausimą Lietuvos.

Visa tai nusakoma vienu žodžiu - globalizmas, kuris nušiuke prieš tautinių nepriklausomų valstybių gyvavimą ir bando visas tautas suvaryti į vieną gardą su vienu žmonių nerinktu kerdžiumi. Kiekvienam būtų pasakyta, kur eiti, ką daryti, kur gyventi ir net ką galvoti. Be jokios apeliacijos į nieką. Pavyzdžiu, daug girdžiu ir skaitau apie Jungtinės Tautų universalų teisių pagrindą. Ir visi mano, kad tai nepaprastas dalykas. Cha! Kai jūs žiūrite į šitų teisių punktus: spaudos, žodžio, politinė, religijos laisvė - viskas pagal sovietų konstituciją. Visada ta laisvė duodama, jeigu jū nepriestarauja krašto įstatymams. Yra spaudos laisvė, jeigu jū nepriestarauja krašto įstatymams. O kas tuos krašto įstatymus leidžia? Valdžia! Ir įdomiausias dalykas yra egzilijos laisvė visiems, jeigu tik tu nekalbī ar neveiki prieš Jungtinės Tautas. Štai tuo ir baigiasi visa laisvė. Tad dažnai tai, kas skamba gražiai, išižiūrėjus arčiau - nera jau taip gerai. Visa bėda, kad Amerikos vyriausybė yra taip pat globalizmo įtakoje. Ir nenuostabu, kad D.Britanijos premjerius Dž.Meidžoras pasakė: "Visi pripažista, kad Karaliaučius priklauso Rusijai". Juk išmintingas žmogus turėtų žinoti, kad kas nors gali šitą ir nepripažinti. Ir didžiausia nesąmonė būtų pareikšti ministriui pirmininkui, kad jis kalba globalistų tikslais pasirėmęs ir jam taisavaime aisku. Bet kiekvienas

Vilius Bražėnas

sąmokslas ir kiekviena konspiracija tol sėkminga, kol niekas apie tai nežino. Todėl esu dėkingas "Tremtinio" redakcijai, kad davė progos čia apie tai pakalbetti. Dar apie tai kalbésiu Klaipėdoje, Šiauliuse, Utenoje, Jonavoje. Pasirodo, kad Lietuvoje tuo klausimui domisi daugiau žmonių negu Amerikoje.

Mūsų inteligentai, intelektualai (apskuisi savuosis) daug moko Lietuvos lietuvius, reikalauja drąsos, bet patys, mano supratimu, bijosi Amerikos valdžios. Kai aš, pavyzdžiu, kalbu apie tuos dalykus, kad Amerikos valdžia, vyriausybė remė Sovietų sąjungą, tai aš turiu įrodymų. Kai kas (sovietai ir sovietų draugai) bandė nuslepti tą faktą, kad 1941m. per savaitę apie 40 000 lietuvių buvo sunaikinta su šeimomis ištremiant į gulagą. Bet daug amerikiečių tai žinojo ir apie tai kalbėjo. Ir aš turėjau garbės porą kartų apvažiuoti Ameriką ir kalbėti apie Lietuvos tremtinius. Tai nebuvote pamiršti; tik didžioji Vakarų spauda apie tai tylėjo. Ir net bandė užbalinti. Bet buvo dešiniosios spaudos ir šiaip padorios spaudos, kurių mes vadiname pogrindžio spauda, jų tą klausimą kélé. Mano pagrindinė tema buvo: "Liaukites finansavę komunizmą! Liaukites finansavę vergiją!"

Įsidémétina, kad Sovietų sąjunga buvo sukurta Vakaru, buvo išlaikoma Vakaru, finansuojama Vakaru ir jų ramstoma jau griūvanti. Ir kiekvieną kartą, kai tik pradėdavo braškėti, jis gaudavo papildomos pagalbos: technologijos, finansų, maisto. Kongrese, Senate buvo žmonių, kurie kovojo su komunizmu, bet didžioji spauda buvo liberalų rankose, net dažnai kairiųjų ir net slaptųjų komunistų rankose. Todėl šitas klausimas buvo slepiamas. Tad vyko kova. Dabar tai iškilo viešumon. Ir tuo daugiau žmonių žinos tiesą, tuo sunkiau toliau bus tylėti. Mano tvirtu įsitikinimu, jeigu - baltiečiai būtų sukurstę lenkus, ukrainiečius (kurių buvo labai daug JAV, Kanadoje), vengrus, kitus sustabdysti pagalbą sovietams, jūs būtumėte buvę laisvi prieš 10 ar 20 metų ir galbūt nematę kalėjimų. Visas reikalas buvo sustabdysti sovietų finansavimą ir leisti jiems sužlugti ir sugriūti, kaip jie galė gale sugriuvo dabar. Deja, turiu pasakyti, kad šito bijojo, vengė išeivijos dauguma. Net kai kurie laikraščiai nenorėjo apie tai kalbėti.

(B.d.)

Trumpai apie Įvykius

Parengė
Edmundas SIMANAITIS

■ Didžiosios Britanijos konservatorų partijos 111-oje konferencijoje dalyvavo LR Seimo nariai konservatoriai L.Andrikiene, A.Kubilius ir TS (LK) pirmininkas V.Landsbergis. Lietuvos konservatorių lyderis kalbėjo apie Rusijos politiką paveldėtus būdus paveikti Vakarų politinę mąstyseną tariamo "problemų nedidinimo", "santykų normalizavimo", "neprovokavimo", "neizoliavimo" ir "neėjimo prieš Rusiją" nuostatomis. Rusijos Vyriausybė šioms nuostatomis teikia atvirščią, ekspansinę, tik jai naudingą prasmę, pati save paskirdama šių problemų eksperte. Rusija siekia diktuoti buvusioje komunistinėje erdvėje net pasitelkiant paslėptą veto teisę, jei kas nors ieško nacionalinio saugumo garantijų ne pagal Rusijos valią.

■ Tautininkų frakcijos seniūnas L.Milčius, spalio 13d. paskelbė pareiškimą Vyriausybei. Jame rašoma, kad "Vyriausybė pakélé maištinių grūdų supirkimo kainas labai pavėluotai, kai "daugelis ūkininkų ir žemės ūkio bendrovės javus pardavé ankstesnėmis mažomis kainomis, nes laikosi sažiningai sudarytų sutarčių". L.Milčius konstatuoja: tokia padėtis "leidžia galvoti, kad grūdų supirkimo kainos kaitalojamos sažiningai ir tokiu būdu žlugdomi ekonomiškai siūlymesni žemės ūkio subjektai, pirmiausia ūkininkai". Pabaigoje prašoma Vyriausybė peržiūrėti produkcijos supirkimo tvarką ir kompensuoti kainų skirtumą tiems, kurie pardavé grūdus žemesnėmis kainomis.

■ Užsienio reikalų ministras P.Gylis spaudos konferencijoje teigė, kad Seimo Opozicijai "būdinga šaltojo karo psychologija", o LDDP laiko "realistinės ir pragmatinės krypties". Spalio 14d. įvykusiame spaudos konferencijoje konservatorių vicepirmininkas M.Laurinkus tokį ministro P.Gylį apibréžimą pavadino klaidingu ir pateikė kitokį užsienio politikos krypčių vertinimą. Sajūdis nuo pat pradžių "orientavosi į nacionalinio saugumo klausimus", o LDDP (buvo LKP) "labiau pabrėždavo ekonominį užsienio santykų aspektą". M.Laurinkus sakė, kad "labai sunku nustatyti, kuris iš šių požiūrių yra pragmatiškesnis", žvelgiant į perspektyvą. Konservatorių vicepirmininkas dabartinę Lietuvos užsienio politiką pavadino fragmentiška, be aiškių tikslų ir priemonių tiems tikslams pasiekti.

■ "Diena" (buvo komunistų oficialo "Tiesa") paskelbė Teisinumo ministrijoje įregistruotų politinių partijų ir organizacijų sąrašą. Jų yra aštuoniolika. LDDP turi 8000 narių, Lietuvos demokratų partija- 1800, Lietuvos socialdemokratų- per 700, Lietuvos tautininkų sąjunga- 1500, Lietuvos krikščionių demokratų partija- 8500, Lietuvos liberalų sąjunga- apie 700, Tėvynės Sąjunga (Lietuvos konservatorių)- per 16 000, Lietuvos centro sąjunga- apie 500, LPKTS- apie 85 000 narių. Lietuvos humanistų partijos, Lietuvos žaliosios partijos, Tautos pažangos partijos, Lietuvos laisvės sąjungos narių skaičius nenurodytas. Nepriklausomybės partijoje per 300 narių, Lietuvos valstiečių partijoje- apie 400, Lietuvos protėvių atgimimo partijoje- apie 400, Lietuvos nacionalinėje partijoje "Jaunoji Lietuva"- apie 1000 narių.

Nepateikusios reikalingų duomenų ir dokumentų į politinių partijų ir organizacijų sąrašą nepateko Lietuvos laisvės Lyga, Teisinumo ir Himno partijos. Teisinumo ministerija jų neįregistravo.

Lietuvos politiniam gyvenimui būdingi šie reiškiniai: partijų gausa liudija, kad tik pradedamas demokratijos pradžiamokslis; dešiniųjų ir centristinių partijų programos iš esmės niekuo nesiskiria viena nuo kitos, trečia, narių skaičius partijose anaipolt negali būti laikomas politinės jėgos ekvivalentu ar populiarumo tarp rinkėjų rodikliu. Seime turi vietų: LDDP- 72, TS(LK)- 24, LKD- 12, LSD- 7, PKT Laisvės frakcija- 5, tautininkai- 4, Lenkų sąjunga- 4, Demokratų partija- 3, Centro sąjunga- 2, ir Valstiečių partija- 1.

■ Lietuvos karinių oro pajėgų vadasis plk.Stasys Murza paskelbė ("Lietuvos aidas" Nr.195, 1994 10 05) pluoštą probleminių svarstytymų apie Lietuvos oro erdvės apsaugą ir buvo nedelsiant atleistas iš einamų pareigų. "Mes tam ir atėjome, kad rūpintumės Lietuvos saugumu", - pakomentavo savo atleidimo priežastį pulkininkas.

■ Lietuvos vyriausioji gydytojų sąjunga surengė akciją prie Seimo rūmų. Medikai siekia atkreipti Vyriausybės ir visuomenės dėmesį į sveikatos apsaugos darbuotojų problemas- pirmiausia likviduoti skolas ir padidinti sveikatos apsaugos finansavimą iš biudžeto. Akcijos organizatoriai šiuo "savo veiksmu" streiku nevadina.

Per kokią prizmę žvelgti į KGB?

Seimo nariai Z.Šličytė ir B.Gajauskas kalbasi su Generalinės prokuratūros Specialiųjų tyrimų skyriaus vyriausiuoju prokuroru V.Vaicekauskui. Pokalbyje dalyvauja "Tremtinio" korespondentas E.Simanaitis

V. Vaicekauskas. Savo vyrų paklausiau, ar jie matė neseniai rodytą televizijos laidą "Krantas"? Ką pasakė laidos vedėjas Matulevičius? Po pirmosios seniai rodytos laidos apie Sokolovą, tada gyvenusį pensionate, niekas neatėjo jo aplausti. Man parodo dviejų Sokolovų kortelles. Pasirodė tokie buvo. Vienas gimės 1904 ar 1906 metais, o kitas 1914 metais. Sako čia ne tas Sokolovas. Bet juk buvo KGB pulkininkas tokia pavarde. Dirbo jis čia. Tad reikėjo nueiti ir aplausti. Deja, to nepadarėme.

E.Simanaitis. Ar nepasigedote įstatymo, įpareigojančio aplausti visus kagebistus?

V. Vaicekauskas. Toks įstatymas turėtų būti.

Z.Šličytė. Įstatymu pakanka. Vsiems ašišu, kad turi būti atsakomybė už genocidą. Tiriante nusikaltimą neimanoma išsiversti be žmonių aplausos. Turėtume įpareigoti tardytojus atlikti ir kitus tardymo veiksmus. Bet priiminėti įstatymą kiekvienam tardymo veiksmui atlikti nereikėtų. Taip pasauliye nedaroma. Jei tardytojas tiki si, kad tas ar kitas asmuo gali suteikti žinių, tai jis turi teisę tą asmenį aplausti, pakvesti liudytojų.

V. Vaicekauskas. Žiūrėti į visą KGB veiklą vien tiktais per genocidą prizmę yra per siaura. Gyventojų genocidas buvo vykdomas tik tam tikru laikotarpiu, o KGB iki paskutinių metų dirbo visą ardomą žvalgomajį darbą. Visa tai šiandien svarbu išsiaiškinti. Maža to išsiaiškinti ne tik ką yakar veikė, bet ką jis ir šiandien dirba. Štai aš paklausiu kagebistą, kokį KGB majorą, ką jis dabar dirba. O jis atšaukas tau rūpi? Tu man popieriu parodyk, kad įsitikinčiau, kuo remies mane klausinėdamas. Turėtų būti tokis įstatymas.

B.Gajauskas. Žinoma, jei KGB įstatymu būtų pripažinta nusikalteliška organizacija, tai reikėtų įvertinti kiekvieno kagebisto darbą, veiklą. Reikėtų aplausti kiekvieną ne vien dėl to, kad ji, išaiškėjus nusikaltimams, būtų galima nuteisti, bet kad turėtume visą vaizdą apie tos organizacijos veiklą ir ne tik apie tą ar kitą sušaudytą, ištremtą žmogų, bet ir apie kitus valstybinius nusikaltimus.

Z.Šličytė. O gal jums tardytojų trūksta? Kiek žmonių tūri gyvenimo bylas?

V. Vaicekauskas. Genocido tyrimu užsiima šeši darbuotojai: du tardytojai, du proku-

rorai, aš ir mano pavaduotojas.

Z.Šličytė. Labai mažai! Lietuvoje turėtų dirbtis ne mažiau kaip šeši šimtai, kad būtų ištirta, įvertinta medžiaga, ir nors trys, penki ar šeši šimtai bylų nueitų į teismus. Galbūt pradžioje reikėtų sudaryti bent 30-60 žmonių grupę. Antraip bus tik pavyenai vienos kitos bylos nagrinėjimai. Neijudinsime šito reikalą su tokiom mažom jėgom ir neparodysime Lietuvai ir pašauliui, kas čia dėjos.

B.Gajauskas. Man su Seimo nariu A.Endriukaičiu teko būti Berlyne. Ten dirba gausi organizacija. Tai ne mūsų Genocido tyrimo centro 16 darbuotojų, nešiojančių bylas ir popierius. Ten analogiškame Centre

dirba apie du tūkstančius darbuotojų, periferijoje tūkstantis. Nuosekliai nagrinėjama kiekvieno žmogaus byla. Anketos ir kompiuteriai. Specialiai domėjomės jų darbu. Pavyzdžiu, viena darbuotoja tūria Berlyno universiteto reikalus. Nesiblaško, užsiima viena sritimi. Bet ištiria viską nuo rektoriaus iki universiteto valytojų.

Korespondento pasta-

ba. Jau po pokalbio apskaičiavau, kad Rytų Vokietijoje, buvusioje VDR, kur gyvena apie 17 mln. žmonių, STASI (valstybės saugumas, KGB analogas) veiklą tyrinėja trys tūkstančiai žmonių. Atitinkamai Lietuvoje turėtų dirbtis maždaug 613 KGB nusikaltimų tyrinėtojų. Stebėtinai tiksliai pasakė Seimo nare Z.Šličytė! Per šias liūdinas išvada, paaiškinanti tokį didžiulį skirtumą. Rytų Vokietijoje sugriuvus komunistų valdžiai, prie šalies vairo buvo ir liko demokratinės jėgos. Kitaip ir būti negalėjo. Rytų Vokietija ir gyventojų skaičiumi, ir plotu sudarė mažiau kaip trečdalį pokario suvienytyos Vokietijos. Tamsaus ir slogaus komunizmo palikimo įvertinimas buvo natūralus, neišvengiamas, būtinas valdžios rūpestis. Lietuvoje viskas vyko kitaip. Išibrovėlis okupantas šalį paliko, tačiau valdžia su nedelėmis išimtimis po Nepriklausomybės atgavimo vėl sugrįžo į persivadinusių komunistų rankas. Sie visiškai nesuinteresuoti, kad iš pagrindų būtų atkurtas teisingumas, kad būtų tiriami okupantų ir kolaborantų nusikaltimai tautai ar žmonijai. Štai kodėl Lietuvoje labai vangiai, bene šimtų kartų lečiau negu Vokietijoje, tiriami genocido nusikaltimai. Šią žurnalistinio tyrimo išvadą patvirtina toliunesnė pokalbio eiga.

V. Vaicekauskas. Nėra pa-

prasta tai padaryti. Pravieniškė kalinius ir kitus žmones sunaikino praeinantis raudonarmiečių dalinys. Užėjo, išpyškino ir nuėjo toliau... Šiuo metu turime penkiasdešimt bylų. Iš jų keturiasešimt yra rajonuose, minėtosios Gaidžių šeimos išžudymo ir Rainių byla buvo atiduotos į teismą, trisdešimt bylų sustabdytos, nutraukta dviylika, o šiuo metu tiriamos šešios bylos. Bylos nutraukiamos dažniausiai mirus kaltininkui. Iškelta byla dėl grupės žydų nužudymo Kauno "Lietūkio" garaže 1941m. birželio mėnesį. Apskritai į tokias bylas reikia žiūrėti iš kito taško. Reikia nusileisti ant žemės ir prisiminti, kur mes gyvename ir kas mes esame? Būtina atsižvelgti į tai, kas tuo metu vyko Lietuvoje. Žinoma, galima "atsispardyti"

V. Vaicekauskas. Gerai atsimenu mūsų pernykštį rudeninį susitikimą ir mūsų pokalbi. Juk gražiai surašyta, ką turi daryti genocido tyrimo centras. Tada kalbėjau, kad to centro funkcija rinkti medžiagą apie Lietuvos gyventojų atžvilgiu vykdytą genocidą ir teikti ją teisminėms institucijoms. O ką tas centras dirba? Aprašinėja bylas. O tuo tarpu jis turėtų mus "maištinti" savo produkciją. Imk dokumentus, dėk ant stalo ir pirmyn! Tada tikrai reikės trijų šimtų žmonių ir tik spėk suktis! Bet jei čia dirba šeši, o ten dirba šešiolika, tai žinoma...

B.Gajauskas. O kokia padėtis su kitomis jau iškeltomis bylomis?

V. Vaicekauskas. Šešių bylų praktika rodo, kad daug kaltinamujų jau nėra gyvų. Dėl to bylos nutraukiamos, tyrimas sustabdomas. Dažnai iškeltoje byloje nepavyksta nustatyti kaltinamojo asmeninės atsakomybės. Tokių bylų galima daug iškelti, bet jos visos bus dėl tų pačių priežasčių arba atidėtos, arba nutrauktos. Štai apie didžiąją trėmimo bylą- visus dokumentus surinkom, norminius aktus pridėjome, bet...

Z.Šličytė. O štai liūdnai pagarsėjusi knyga- dokumentų rinkinys "Lietuvos kovų ir kančių istorija", kurią sudarė E.Grunskis, V.Kašauskiene H.Šadžius, vadovaujami atsakingojo redaktoriaus G.Rudžio. Ten minimos konkretios genocido vykdytojų pavardės. Pasakykite, kam iš minimų toje knygoje žmonių yra iškeltos baudžiamosios bylos?

V. Vaicekauskas. Nėra pa-

prasta tai padaryti. Pravieniškė kalinius ir kitus žmones sunaikino praeinantis raudonarmiečių dalinys. Užėjo, išpyškino ir nuėjo toliau... Šiuo metu turime penkiasdešimt bylų. Iš jų keturiasešimt yra rajonuose, minėtosios Gaidžių šeimos išžudymo ir Rainių byla buvo atiduotos į teismą, trisdešimt bylų sustabdytos, nutraukta dviylika, o šiuo metu tiriamos šešios bylos. Bylos nutraukiamos dažniausiai mirus kaltininkui. Iškelta byla dėl grupės žydų nužudymo Kauno "Lietūkio" garaže 1941m. birželio mėnesį. Apskritai į tokias bylas reikia žiūrėti iš kito taško. Reikia nusileisti ant žemės ir prisiminti, kur mes gyvename ir kas mes esame? Būtina atsižvelgti į tai, kas tuo metu vyko Lietuvoje. Žinoma, galima "atsispardyti"

(nukelta į 4 ps.)

1994m. spalis

TREMINTINYS

Nr. 1321

4

1994 08 11

Vilniaus Politinių kalinių ir tremtinų bendrijai Dėl 1994 07 16 suvažiavimo Kaune rezultatų

Susipažinę su jūsų 1994 08 01 raštu, labai apgalieštaujame, kad ne tik Kaune, bet dabar ir Vilniaus PTKB vadovybė ieško pritarimo palikti mūsų sajungą visuomenine organizacija, tuo nugininkojant ja būsimuose rinkimuose ir atiduodant deputatų mandatus neaiškių pažiūrų piliečiams.

Jūsų teiginys, kad suteikimas mūsų organizacijai politinės organizacijos statuso, tolygu naujos partijos atsiradimui, yra hipotetinis, nepagrįstas.

Abejojimas suvažiavimo teisėtumu yra daugiau negu naivus, kadangi nė viena kritinė mintis nėra pagrįsta kuriuo nors norminiu aktu (pavyzdžiu, jūsų teiginys "...grubiai pažeidžiant elementarius teisės principus. Dėl to suvažiavimo priimtas sprendimas šiuo aspektu yra neteisėtas").

Absurdiška bendrojo išsilavinimo motyvais smerkti bet kurios organizacijos priimtą nutarimą nepagrindžiant paneigimo teisine norma ir nenurodant jo šaltinio.

Mūsų apsisprendimas Kaune yra teisėtas, būtinas ir nekeičiamas, todėl kviečiame jus teikti į bendrą mūsų šeimą ir siekti kilnių mūsų tautos tikslų, nes priešingi veiksmai bus naudingi tiems, nuo kurių jūs ir mes esame daug kentėj.

Panevėžio Politinių kalinių ir tremtinų skyriaus pirmininkas J.Čeponis

Budime KGB rūmuose

Kiekvieną rugpjūto sekmadienį 15val. rūmuose vyko žymių menininkų ir politikų susitikimai su KGB archyvus saugančiais politiniais kaliniais, tremtiniais ir vilniečiais.

Rugsėjo 4d. savo kurinius skaitė plėtingė poetė ir rašytoja Rozalija Preibyte-Vainiūnienė. Politiniai klausimai kalbėjo Seimo narys Kęstutis Skrebys, referendūmo rezultatus analizavo Seimo narė Elvyra Kunėvičienė. Ji ragino aktyviai dalyvauti savivaldybių rinkimuose.

Rugsėjo 11d. čia lankėsi 1994m. Poezijos pavasario laureatas Gintaras Mikalauskas. Jis paskaitė žymiu Lietuvos poetų ir rašytojų kuriinių, po to žodži tarė ką tik iš Čečėnijos gržusini Seimo narė Romualda Hofertienė. Ji papasakojo apie prezidento Dudajevą pastangas iš augoti Čečėnijos nepriklausomybę, priminė jog visi čečėnai buvo ištremti ir daug jų žuvo, daug nukentėjo. Deja, ir dabar Rusijos imperialistai palaiko Čečėnijos nepriklausomybės priešininkus.

Rugsėjo 18d. mus aplankė populiarus aktorius Algirdas Grašys-Bračas ir Pupė Dédės anūkas Antanas Čiurlionis. Jie visą valandą pasakojimais ir muzika linksmi klausytos. Nors trumpam pamiršome savo vargintą paeiti ir dabartinis rūpesčius. Po to Seimo narys Algirdas Endriukaitis rinko parašus po pareiškimu Čečėnijos nepriklausomybei paremti.

Rugsėjo 25d. KGB rūmuose atrodė panaši į mažą teatrą. Visos vėtos buvo užimtos. Kitiemis teko koncerto klausytis per atidarytas duris, stovint gatvėje. Koncertavo Muzikos akademijos liaudies instrumentų ansamblis, vadovaujamas prof. Prano Tamošaičio. Dainavo solistai Nijolė Ambrazaitytė, Romas Vešiota ir Danielius Sadauskas. O daina "Ažuolai žaliuos" dainavo visi susikibę už rankų. Daina drebino niūrias ir šaltas buvusių KGB rūmu sienas.

Stasys ŽUKAS

Vilnius

(atkelta iš 2 psl.)

proceso pažeidimais. Visada bus už ko užsikabinti. Bet reikalo esmė tai nekeičia. Žmonės buvo persekiojami ir naakinami. Ne-tinka siuntinėti bylas iš vienos kontoros į kitą ir laukti, kol visi kaltinamieji numirs.

Atsiveikiname su kabineto šeimininku. Klausimų nesumažėjo. Bet atsakymo į juos čia negausime. Šalis buvo okupuota ir aneksuota. Dėl to Seime lyg ir nesigirdijama. Lietuvos žmonės patyrė labai skaudžią genocido politiką. Ir dėl to nūdienė valdžia neprieštarauja. Genocido tyrimo centras dar nepanaikintas. Politiniai kaliniai ir tremtiniai jau beveik ištisi metai protestuoja

Per kokią prizmę žvelgti į KGB?

Seimo nariai Z.Šličytė ir B.Gajauskas kalbasi su Generalinės prokuratūros Specialiųjų tyrimų skyriaus vyriausiuoju prokuroru V. Vaicekauskui. Pokalbyje dalyvauja "Tremtinio" korespondentas E.Simanaitis.

prieš DDP vykdomas buldozerines Centro "reformas". Turime Genocido tyrimo centrą, kuris... neturia genocido. Bent kol kas. Turime kvalifikuot tardytojų, kurie neatskiria užkietėjusio kagebisto- profesionalaus žudiko Sokolovo nuo kitų bendrapavardžių. Turime prokurorų, puikiai suvokiančių savo profesinę ir pilietinę pareiga, bet..."neduodančių produkcijos". Turime teisininkų, netgi Seimo narių, jau nuo pat pradžių gerai žinančių, kokios

įstatyminės bazės reikia, kad genocido nusikaltimai būtų kvalifikuoti būtent tokiai, bet iki šiol nepateikusių veiksmingų įstatymo projektų. O kas galėtų pagelbėti Aukščiausiajam Teismui, kad jis imtų kitomis akimis žiūrėti į pačią didžiausią, baisiai katastrofai prilygstančią tautos nelaimę- sovietmečio genocidą? Turime ir Prezidentą, prisiekusį būti lygai teisingam visiems. Jis domisi žurnalistu nužudyto aplinkybėmis, o tūkstančiu skeletų Tus-

kulėnų duobėse? Tai nepalyginami dydžiai nei apimtimi, nei žudymo technologija, tačiau ištekantys iš to paties šaltinio. Kada regėsime aukų lygibę prieš įstatymą?

Politikai dažnai ir garsiai šneka apie integravimąsi į Europos struktūras. Bet ar vokiečiai būtų tapę demokratijos atrama Europoje, jei ryžtingai ir greitai nebūtų pasmerkė naicių nusikaltimų ir paleidę efektivų teisingumo mechanizmą? LDDP politiką formuojantys

lyderiai turėtų suvokti, kad tie teisingumo atkūrimo vilkiai, o tuo labiau mėginimai užmaršinti kraupią ir sloganą praeit valstybės pamatų nestiprināti o esamuosisus- netvirtus- dar labiau išskribina. DDP politikai tai gerai žino. Tai ir yra jų lemtis, ant kurios klumpa kasdien jie patys, kai tačiau varsta ir kenčia. Ir néra didesnio ir svarbesnio klausimo už šį. Teisingumas tik tada yra teisingumas, kai jis saisto visus piliečius- gyvus ir Anapilin išesus ar išvarytus, partizanus ir stribus, buvusius rajkomų sekretorius ir teismo narius, reketininkus ir dorus verslininkus. Gina ir baudžia. Be išimčių. Klausimų nesumažėjo.

70 Vadoklių kovystojos

Vadoklių partizanai. Iš kairės: Tumšys-Zenonas; Mykolas Maselis-Puškinas; Marijonas Jas-Erdvė; Alfonsas Smetona-Žygandas; Antanas Vingras; Jonas Tumšys-Kytras

Panėvėžio apskr., nuo Ramygalos važiuojant į Pagirių, apsuptas mišku plyti buvę valsčiaus centras- Vadoklių bažnytkaimis. Žemės slėnius, nelabai derlingos, bet prieš karą gyventa nebėgai. Po nepriklausomybės atkūrimo palengva tvirtėjo ne tik ukininkai, bet ir visuomeninė jų veikla. Kūrėsi religinės ir tautinės organizacijos, stiprėjo švietimas. Tačiau 1940m. birželio 15-ąją sovietams okupavus Lietuvą, ir čia prasidėjo teroras- likviduotos šaulių ir jaunalietyvių organizacijos, suimiti jų vadovai, persekiojami nariai. Ypač uolai talino okupantams Vadoklių miestelio žydeliai...

Po 1941m. birželio mėn., sukrėsti didžiųjų trėmimų, vyrai būrėsi į pasipriešinimo organizaciją- Krašto apsaugos armiją (KAA), bet naujieji okupantai ją po pusmečio likvidavo.

1944m., sovietams grižus, Vadoklių apylinkėse iškūrė partizanų "Vyties" apygarda. Juos subūrė ir apygardai vadovavo kap. Juozas Krikštonis. Jo vaduotoju buvo ltn. Danielius Vaitelis-Briedis, štabo nariais: ltn. Antanas Daniela-Kernius, Bronius Eglinskas, Marijonas Smetona, Jonas Dambruskas, Juozas Survila-Šarūnas, Bromius Kadžys-Vytautas, vėliau prisidėjo ltn. Petras Blėka, Alfonsas Smetona-Žygandas ir Albinas Burbulis-Grėblys iš Raguvos valsč. Gudeliuk. (suimtas agentų smogikų ir 1953m. gegužės 9d. nuteistas mirties bausme).

Pirmas iš "Vyties" apygardos kurejų žuvo kap. Juozas Krikštonis. 1945m. sausio 9-12d. NKVD divizija vykdė karinės operacijas, sausio 12d. Užuolio miške apsupo J. Krikštonio žūginių žuvė 24 partizanai, tarp jų ir vadas J. Krikštonis. Tada vadu tapo ltn. Danielius Vaitelis-Briedis. Jis žuvo 1948 05 13. JAV duomenimis jis buvo paimtas gyvas ir 1948 05 08 pakartas Pamaterių miestelio aikštėje (Ukmergės apsk.). Tik dabar nustatyta, kad teisinga pirmoji versija. D. Vaiteliui žuvus, apygardai vadovavo Alfonsas Smetona-Žygandas. Jis žuvo 1950 07 05 Vadoklių valsč., Kačiniškių miške kartu su ūkio dalies viršininku A. Gritėnu-Skaliku ir štabo sekretore B. Tarutytė-Beriniukui (dabar ten pastatyta kryžius).

1944-1945m. trys pagrindiniai būriai veikė Vadoklių valsčiuje: Petro Blėkos (daugiau Alunčių apylinkėse), Povilo Kecoriaus-Fiurerio ir buvusio policijos vachmistro Alfonso Smetonos-Žygando. Be to, apie Vadoklius veikė Albino Burbilio-Grėblio būrys. Vėliau A. Burbulis-Grėblys buvo rinktinės vadu, o dar vėliau (iki suėmimo) tévoni jos vadu.

Danielius Vaitelis su savo 20 partizanų būriu 1944m. spalio mėn. užėmė Vadoklių miestelį ir išvadavo penkis NKVD areštuotus žmones. Liudytojai prisimena, kad tą naktį labai smarkiai šaudė. Po neilgo mūšio visai nutilo.

Nuo 1944m. iki 1946m. rugpjūčio mėn., užėjus sovietams, Vadoklių valsčiaus enkavedistams vadovavo Riabovas. Nuo 1946 08 01 NKVD viršininku buvo

paskirtas Didenko Ivanas Jevič, g. 1921m. Jis buvo perkeltas iš Pumpėnų valsčiaus, kuriame dirbo baigęs aukštąjį NKVD mokyklą, 1945 04 04 atsiųstas į Lietuvą ir paskirtas NKV eratviniu igaliotiniu Pumpėnų valsčiuje. Operacijos prieš partizanus buvo sunaikinti 69 partizanai, 20 partizanai išgyvū, areštuoti 49 partizanų remėjai ir ryšininkai. Didenkai atvykus dirbtai NKVD viršininku Vadose, iki 1951m. vasario mėn. sunaikinta 61 partizanas, 5 partizanai ir 37 ryšininkai suimiti. Nuo 1951m. iki 1952m. Didenko dirbo Panevėžio KGB, o nuo 1952m. "Ekrano" gamykloje, 1-ame operatyviniai uje. Dabar Ivanas Didenko-panevežietis pensinė.

Vadokliuose buvo išniekinta 80 žuvusių partizanų. Daugiausia jų užkasta prieš upelį, prieš tiltą (dešinėje nuo Ramygalos) žvėbėse. Artimieji daugelį pakastujų slapčia išsikaupė.

Buvo žinių, kad palaikai sumesė šulinius, prie NKVD būtinės. Bet šulinuose partizanai palaikų ne radome. Viename radome 4 nesproses granatas, Vyčio Kryžių, vokiško diržo sagties ius, šovinių gilzių ir keletą šovinių. Tad šulinys, palaikų partizanų palaikų. Liudytoja sako, kad jų būta devynių. Jie žuvo 1947 02 17. Juos iššalintyje iki pavasario. Emė dvokti, todėl iškėlė ir sėkitur. Šulinį ilgai iškėlė iš užpilė šukšlėmis. Kita lėtoja prisimena, kaip per devynių partizanų lavonais batais vaikščiojo sargybinis.

Antanas ŽENAS

Spalio 29d. Vadokliuose įvyko partizano dienos minėjimas:
12.00- šv. Mišios;
13.00- eisena į partizanų išnėmimo ir palaidojimo vietas;
13.30- minėjimas kultūros name

Kviečiame dalyvauti!

Tad kur gi politinis kalnys gali rašyti?

Dažnai Lietuvos spaudoje pasitaiko straipsnių, peikiančių KGB pastato sienu marginimą. Esą šie Vilniaus centre stūksantys rūmai, aplipinti įvairiausiais lapeliais ir šūkiais, labai gadinantys miesto vaizdą. O ką daryti? Pastaruoju metu tiesos žodį dar galima pasakyti tik "Tremtinio", "Vasario 16", "Apžvalgos" laikrašiuose, o kiti... tyl. Nunešus bent kiek aštresnio turinio valžią kritikuojantį straipsnį, redaktoriai įskaitydami dūsauja, čepsi ir, skėstelėjė rankomis, gražina autorui. Tad kur išsakyti Seimo daugumos nurodymu neatitinkančias mintis, politinių kalinių ir tremtinių širdies skausmą?

Reikia pasakyti, kad ir pats pastatas naudojamas ne pagal paskirtį. Jame įsikūrė Teisingumo ministerija, o iš tiesų jis turėjo tekti kovotojams už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, žmonėms, kuriuos okupantai ir vietiniai kolaborantai šiuose kabinetuose tardė, laužė kaulus, mušė iki sąmonės netekimo, žmonėms, kurių gyvenimo kelias, perėjus šio rūmu koridorius, nusiteše Sibiro taigos

ir Tolimosios Šiaurės platybėmis, arba kurių lavonai buvo užkasti Tuskulėnų dvare. Cia turėjo būti įsteigtas ne Vilniaus KGB, bet visos Lietuvos genocido muziejus, į kurį atėjės užsienietis ar mūsų šalies gyventojas pajustų, kokį balsą, niekšingą darbą dirbo ir tebedirba KGB sistema. Tačiau žmonės, kurių rankos ir sėzinė, matyt, nešvari, sugebėjo sunaikinti nesenai čia buvusį genocido ir rezistencijos tyrimo centrą. Keista: koki teisingumą gali pajusti žmogus, atėjės į Teisingumo ministeriją, kurios pastato koridoriais nesenai buvo tąsomi gyvi lavonai. Nežinau, kaip turi jaustis juristai, sedėdami kabinetuose, kurių sienos sugerbėtiek nekaltų žmonių krauso ir ašarų.

Antikomunistiniai šukiai, užrašai, lapeliai turi būti tik čia, ant šio pastato sienu ir šaukte šaukti, kad žmonės pajauštų artėjančio raudonojo maro pavoju. O žmonės, kuriems tai nepatinka, tegu pašiūlo kitą kreipimosi į dorus Lietuvos žmones vietą.

Kęstuolis LAKICKAS

Ši juo aš turėjau draugu ir pažistamų (Irena, Zina Rinkutės manau, kad jos žuvo ir buvo išniekiintos). Gal kas iš buvusiųjų tremtinių norėtų susirašinti? Taip pat noriu žinoti, kas buvo stribai toje apylinkėje.

Bet svarbiausia: noriu prenumeruoti jūsų laikraštį.

Tegul Dievas jus laimina ir daro jūsų gyvenimą lengvesni.

Su pagarba **Antanas ALMINAUSKAS JAV**

Brangi Sąjunga ir Redaktori,
Esu gimus ir augę Švėkšnos valsčiuje, Tauragės apskrityje (dabar Šilutes raj.). Buvaus P.Plechavičiaus karo mokyklos kandidatas, mokiasi Švėkšnos "Saulės" gimnazijoje. Turejome palikti Lietuvą, nes per pirmąją okupaciją buvome įtraukti į išvežamųjų sąrašą.

Norėčiau sužinoti, kas vyko Švėkšnos apylinkėje ahtrosios rusų okupacijos metais, apie pogrindžio, partizanų veiklą, nes

Lietuva Golgotos kalno viršūnėje

Nesenai Lietuvoje buvo renkami parašai dėl referendumo, kuriuo žmonės reikalavo atkurti teisingumą. Pasirašė daugiau kaip pusę milijono žmonių, tie, kurie gyvena pagal Dievo duotą visam pasaulyi konstituciją, dešimt Dievo įsakymų. Referendumu buvo reikalaujama, kad dabartines valžios vyrai, laikytisi 7-ojo įsakymo: "Nevok!", 8-ojo: "Nekalbék netiesos!". Bet mūsų valžios vyrai teisybės bijo kaip velnias kryžiaus, todėl visomis, dažniausiai nešvariomis, priemonėmis stengesi, kad referendumas neįvyktų.

Be to, jie apšmeižė Lietuvos dvasininkiją, išdrisiusi bažnyčiose pasakyti teisybę, paraginusią, kad žmonės balsojotų už referendumo nuostatas. Mes la-

bai dėkingi už tai Jo Ekselencijai Telšių vyskupui Antanui Vaičiui.

Bet mūsų valžios vyrai elgiasi taip, kaip Golgotos kalno viršūnėje elgesi žmonės, nukryžiavę Jėzų Kristų už teisybės sakymą - spaudė Jam į veidą. O kai Kristus mirdamas paprasė geriti, Jam padave tulžies ir acto. Taip dabar ir Lietuvoje. Žmonės reikalauja duonos, o jiems kiekviename žingsnyje siūlo iš užsienio atvežtų nuodų - alkoholio. Todėl mes kreipiamės į dabartinius valžios vyrus: jeigu nesugėbate vadovauti mūsų valstybei, patys pasitraukite ir leiskite dirbtis kitiems, kurie mokės pamaitinti ir aprenti visus Lietuvos žmones, ne tik patys save.

Ventos pensininkai: **B.Putys, V.Vismilas, S.Ledžius, V.Mockus**

Lekė pirmos snaigės, linko eglės žalios...
Aatileke į širdį budelio kulką...

Gyvenome Zarasų apskr. Antalieptės valsč. Dusetų parap. Bikūnų kaimie. 1944m. priešindamiesi raudonajai armijai, kaimo vyrai išejo į miškus. Išejo ir mūsų vyriausias brolis Jonas Slapšinskas (g. 1913m.).

Vėliau dar buvo parejės nakčia namo aplankytī "tik" ką gimusio sūnaus, kurį vėliau ir pakrikštijo tėvelio vardu. Žuvo 1944m. gruodžio 8d. miške prie Dusetų. Kartu žuvó ir sesers vyras Pranas Šikšnys, ir daugiau apylinkės vyrų (buvo apsuptyti ir sušaudyti). Sušaudytuosis atvezė ir numetė ant grindinio Dusetų miestelyje stribų pasityčio jumui. Gulėjo išnie-

kinti apie savaitę. Vėliau buvo sumesti į žvyrdubės ir užkasti, be karstu, be lydinčių artimųjų. Mus sukretė siaubas, kai išgirdome tokią žinią. Buvo labai gaila brolio, kūtų vyrų ir besikankinančių motinų. Tais pačiais metais mūsų jauniausiai broli Broniai Slapšinskai ištrémė į Vorkutas lagerius. 1945m. ištrémė ir mano vyrą Petrą Nenėnā.

Po poros metų, brolio Jono Slapšinskai ir Prano Šikšnio palaikus sesuo ir brolienės akti, kitiems padėdant, perkelė į kapines, kur ir dabar ilsisi.

Ksawera SLAPŠINSKAITĖ-NENÉNIENĖ

Pasipriešinimo pradžia

1944m., vos frontui nuslinkus į Vakarus, į Žemaitiją, Aukštaitijoje pradėjo burtis partizanai. Pirmieji didesni būriai kūrėsi apie Labanorą, Stirnus, Skuduti-

Čia žuvo partizanų būto vadas J.Katinas ir du partizanai.
Kryžius pastatytas 1989 06 17

tiškį. Tose vietovėse jau vasarą - rugpjūčio pabaigoje - rugsejo mėn. - vyko kovos su reguliaria rusų kariuomenė.

Partizanų būriai 1944-aisiais kūrėsi ir Balninkų, Želvos, Videniškių, Alantos, Musninkų, Čiobiškio, Širvintų valsč., Kaišiadorių apskr. Ten pirmus partizanus sutelkė policijos vachmistras Jonas Misiūnas-Žaliasis Velnias. Taigi Žemaitijoje dar griaudėjo karas, o Aukštaitijoje jau kūrėsi partizanų būriai.

Molėtų valsč., Didžiokų girioje veikė 56 vyrų būrys, vadovaujamas Jono Ka-

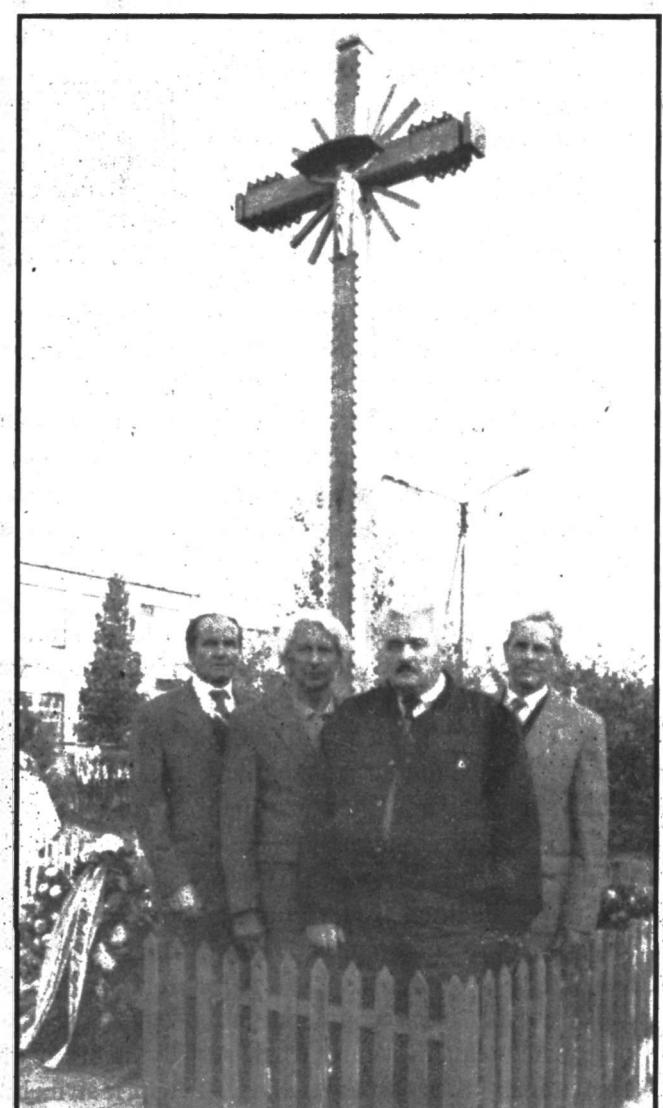
nino-Vanago. Šis būrys valdė kelią Utena-Vilnius. Kelias éjo per Kazokų k., Didžiadvarį, Bijutiškį. Partizanai neleido išvežti mésos iš Utenos ir iš Molėtų į Vil-

nas žuvo ištikimi partizano priesaičiai. Jie užkasti Molėtų žvyrdubėse. Čia 1944-1952m. užkasta apie 150 partizanų. Dabar ant jų kaulų stovi namai, nutiesti asfalto keliai. Okupantas paslėpė savo kruvinus darbus.

Cia ketinama pastatyti paminklą. Dar nedaug užkastų pavardžių žinoma. Reikėtų molėtiškiams tuo pasirūpinti. Molėtų Sajūdžio, buvusių politinių kalinių, partizanų ryšininkų rūpesčiu užkastų atminimui toje vietoje pastatytas kryžius.

Paskutinis Didžiokų apyl. J.Katino būrio partizanas, buvęs būrio skyriaus vadas, Petras Grūždas-Vėtra žuvo 1951m. Ir jo palaikai, išgulėję savaitę neužkasti, buvo imesti į Molėtų žvyrdubę. Jo tėvus gyvus sudegino Giedraičių stribai Sernionovai, kuriuos vadino Triškais.

Apie šių valščių partizanus mažai žinome, mažai rašoma. Jie buvo išžudyti, o šeimos ištremtos arba išžudyti. Reikėtų daugiau domėtis Aukštaitijos partizanais, nes jie pirmieji pradėjo kovą prieš okupantą.

Kryžius užkastiens partizanams Molėtuose. Iš kairės: polit. kalnys I.Miškinis, partizanas S.Urbonavičius, partizanas G.Katinas, ryšininkas mokytojas A.Pranskūnas

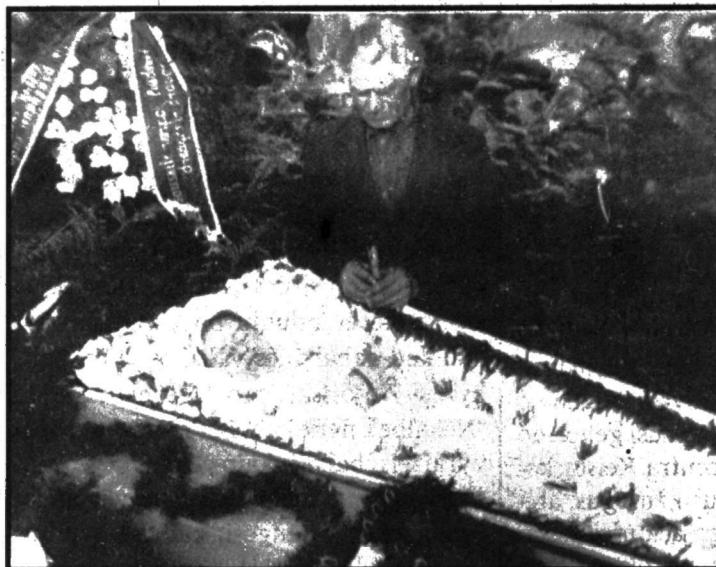
Norečiau padėkoti Molėtų raj. žurnalistui Meilui, renkančiam medžiagą apie partizanų veiklą Molėtų, Giedraičių valsč.

Gediminas KATINAS

Mokytoja

1950m. rugėjo 19d. pajudėjės iš Kupiškio stoties traukinys su tremtiniais po mėnesio (spalio 19d.) sustojo Chabarovsko krašto Lazo raj. Verino stotyje. Viename vagone buvo ir Mažylių šeima. "Kelionė" gyvuliniuose vagonuose jau daug kartą aprašyta, vargu ar ką pridėti. Paminėsi tik, kad pirmą kartą iš vagonų išleido už Uralo, pelkėse, o pirmą kartą nusiprausti teko Irkutsko pirtyje po 2-ji savaičių. Dar po keleto persikraustymų į gyvenvietę Bičeyaja, Kija, mūsų negausi manta buvo sukrauta ant traktoriaus vilkiko, ir prireista virvėmis. Klampia miško linija ėjome 10km, kol temstant pasiekėme baraką. Barakas buvo vienut vienutėlis, apleistas. Vasaros, pavasario ir rudens sezonu miško darbai sustodavo - pelke čia galėdavo privažiuoti tik traktoriai ir praeiti žmones. Paskui vilkikai gabeno ir gabeno lietuvius, kol prigrūdo pilną baraką.

Mokytojos Felicijos Mažylytės laidotuvės

Šviesiausią dieną nesimatė kito barako galo. Pasieniais buvo sušatyti gultai, barako viduryje - dvi metalinės krosnelės, tarp jų ilgas stalas. Virš gultų ant lubų sukabinti maišai su daiktais. Jau pirmąją naktį aplankė išbadėję barako gyventojai - blakės ir tarakonai. Jų buvo tokia gausybė! Lindo iš visų pusiu, į tokį ba-

raką buvo atgabenta ir Mažylių šeima. Gyvenimas barake virė visą parą. Po savaitės kitos gyvenimas nusistovėjo.

Mokytoja Felicija Mažylytė, surinkusi vaikus, susodino už ilgo stalo ir pradėjo mokyti matematikos ir lietuvių kalbos. Man tą žiemą mokyti teko labai trumpai. Kai išėgdavau į baraką, vis

matydavau Mokytoją, mokančią vaikus. Netrukus mirė jos motina. Po šitos nelaimės matydavau ją susirūpinusią, vaikčiojančią iš vieno barako galo į kitą. Aukšta, trapi, raštuotu megztuku. Kitais metais mūsų šeima persikraustė gyventi į gyvenvietę Kija. O 1953 ar 1954m. īvyko Mokytojos laidotuvės.

V.MILIEŠKINĖ

Liuto širdis (Anelės broliénės brolis), A.Grikičis-Slapukas, Vytauto rinktinės vadovas (Anelės kaimynas), F.Čereška-Karvelis, J.Kmieliauskas-Aityras, P.Kemeraitis-Tauras. Visi jie žuvo provokatorių išduoti. Mergina prisipažino, kad pažista tik Slapuką ir Liuto širdį. Gynési, kad kitų nepažista. Kur jų palaikai užkasti - niekas nežino. Ji-vienintelė šios kraupios istorijos liudytoja.

Ta pačia mašina Anelė buvo sugrįžinta į Marijampolės saugumą. Nuo peršalimo visą merginos veidą ir kūną išberė vandeningo pūslės, pakilo temperatūra, tačiau Dievas davė jęgų, ir mirčis pasitraukė.

Kameroje rado merginą, padariusią panašių "nusikaltimų" kaip ir ji. Paslauži, dėmesinga, linksma naujoji kameros gyventoja pasisakė savo vardą ir pavardę. Kaip vėliau paaiškėjo, tai buvo pramanya pavadė - mergina buvo užverbuota. Anelė, pirmą kartą patekusi į saugumiečių laugus, pasidugiai, užaug... ir tą prasitarė, tik partizanų slėptuvinių vietas, partizanų keliai ir keleliai liko paslaptyje.

Karinis tribunolas Anelę nuteisė 25 metams katorgos. Jai buvo tik šešiolika... Grupinė byla telesėsi 3 dienas. Net valstybinis gynėjas jai buvo paskirtas, nors jis daugiau kaltino nei gynė. Po kurio laiko stribai, sakydam, kad už advokato gynimą reikia atsiskaityti, iš jos motinos namų išsivežė kiaulę ir iš kaupo išsémė visas bulves.

Toliau Anelė keliamo per Marijampolės, Vilniaus, Maskvos kalėjimus, kol pasiekė Mordovijos 385/6 lagerį. Ant suplyšusių merginos rūbų buvo užsiūtas baltais dažais iškrevotas numeris R-791. Nuo šios dienos jaunoji katorgininkė privalejo pamiršti savo vardą - tapo daiktu, su kuriuo galima daryti viską, ką tik lagerio administracija panorės.

Bėgo niūrios, alkanos katorgos dienos. Mediniai kubiliai jaunoji katorgininkė vilko vandenį į virtuvę. Neše nesustodama, nes nuo prinešto vandens kiekio priklausė, kiek avižinės 'kočės šaukštų' gaus ir kiek duonos kąsnii. Specialiu kastuvu kasė durpes iš 3m

(nukelta i 7 psl.)

Katorgininkė R-791

Partizanų pavedimu Anelė nulyko į Kauną. Turguje susitikusi su reikalingu žmogumi, pasikeitė informacija. Ikyričion dar spėjo išburti nelinksma ateičių. Grįžtant iš Kauno, dar reikėjo sustoti Kazlų Rūdoje ir atlitti užduotį Lipdama iš traukinio, pastebėjo, kad pro kitą vagono galą, neruleidamas nuo jos akių, išlipo "palydovas". Užduotį teko atidėti kitam kartui. Sulaukusi kito traukinto, grįžo namo.

I ryšininkės darbą net savo mamą įtraukė - ši partizanams virė valgyti, skalbė, mezgė ir siuvo, o Anelė viską pristatydavo į vietą.

1947m. kovo mén. pas Gurbšilio gyventoja provokatorių buvo nužudyti partizanai: A.Arlauskas, J.Ziūrys, A.Žaldarys, A.Bajoraitis, V.Glinskas ir J.Seferis. Pabėgti pavyko tik Šermukšniui.

Žuvusiųjų kūnus stribai ir kagebistai, dvejomis rogiemis parvežę į Gižus, išmetė prie stribelnyčios ir išniekino: subadė durtuvais, rūbus išsidalijo ir kiekvieną dieną, suguldę vis bjauresnėmis pozomis, ant jų šlapinosi... Nuo vieno lavono nė kaip negalejo numauti vestuvinio žiedo, tai nupjovė su pirštu. Dvi savaitės išgulėjusius kūnus pakasė už tvarto. Anelė visa tai matė. Aplinkui vis žūdavo jos pažystami partizanai. Dauguma jų išdausyti aukos. Mirtis vaikščiojo greta.

maldo sémési stiprybės. Mušė ją iki sąmonės netekimo: reikalavo išduoti partizanų slėptuvės ir pasakyti, kur yra rašomoji mašinėlė. Per kratą namie rado daiktinių įrodymų: atsišaukimų, partizanų leidžiamų laikraščių, nuotraukų, todėl kaltinimus paneigti buvo neįmanoma. Daugiausia nukentėjo nuo tardytojo Bagdono, kurio kaustyti auliniai batai sutraiškė merginos kojų pirštus, o sunki ranka ne kartą sužalojo veidą ir mėlynėmis nusejo visą kūną. Ne kartą buvo késintasi ir į merginos garbę. Klasės draugė akistatoje patvirtino, kad Anelė kurdavo ir dainuodavo antisovietines ir partizanines dainas, kad jai daug kartų davė paskaityti partizanų leidžiamų laikraščių, kad dažnai nežinia kur važinėdavo dviračiu...

Netrukus Anelė vėl atsidūrė Marijampolės saugume. 1952m. sausio mén., spiginant 20 laipsnių šalčiui, ją apsirengusia plona kartūnine suknele ir rudeniniu aptrintu paltuku, įsodino į "varonoką" ir saugomą kailiniuotos sargybos nuvežė į Kauno saugumą. Mergina taip sušalo, kad iš mašinos nebepajėgė išlipti. Vėliau buvo nuvesta į saugumo kieme esantį garažą, kur pamatė 5 subjaurotus partizanų kūnus. Buvo liepta juos atpažinti, nes visi buvo iš jos krašto, Bartinkų apylinkių. Ten gulėjo P.Daubara-

Tautininku Sajungos Pirmininkas

1941m. liepos 1d. mūsų etapui atvykus į Pečiorlago skirstomąjį punktą, pirmasis mūs sutikęs buvo lietuvis gydytojas Simonas Jonavičius, buvęs Tautininkų sąjungos pirmininku. Mus visus jis pasveikino, o gydytojų L.Laucevičių nusivedė į sanitarijos dalį.

1941m. rugsėjo 18d. patekau į Kaminnoso penktosios ligoninės šeštąjį skyrių, kuriam S.Jonavičius vadovavo. Tai buvo geras, taktiškas, ramus, protinges, bet labai atsargus ir paslaptingas žmogus.

Kai 1942m. išlaikiau kvalifikacijos egzaminus ir man buvo leista dirbtai medicinos felceriu, nemažai laiko teko dirbtai su gyd.Jonavičiumi.

Kadangi teko dirbtai ir gyventi kartu, gyd.S.Jonavičius tapo atviresnis, nuoširdesnis, daug papasakojo apie save, savo šeimą, draugus.

S.Jonavičius, studijuodamas mediciną Varšuvoje, vedė lenkaitę. Prasidėjus Pirmajam pašauliniams karui, Varšuvos medicinos akademija buvo evakuota į Rostovą prie Dono. Ten baigės mokslus, dirbo gydytoju Rostovo ligoninėje. 1918m. stengesi grįžti į Lietuvą, bet jam trukdė Kapsukas. Supratęs, kad legaliai grįžti greitai negalės, ryžosi vykti slaptai. 1919m. susitarės su vokiečių karo belaisvių

vyresniuoju, jis ir žmona, persirengę vokiečių karo belaisvių uniforma, pakliūna į traukinį, vežantį karo belaisvius į Vokiečiją, ir pasiekia Lietuvą.

S.Jonavičius apsigyveno Alytuje, dirbo gydytoju, aktyviai reiškėsi visuomeninėje veikloje, įstojo į Tautininkų sąjungą, buvo išrinktas valdybos nariu, sąjungos Alytaus skyr. pirmininku, o po kelerių metų tapo Tautininkų sąjungos pirmininku. Labai gerai sutarė su prezidentu A.Smetona, ministru pirmininku A.Tubeliu, artimai draugavo su Tautininkų sąjungos valdybos nariu Kipru Petrasu. Vėliau abu nusipirkė netoli Telšių garsų Rainių dvarą.

S.Jonavičiaus žmona rašė vaikams, išleido keletą knygelių, užaugino du sūnus.

1938m. S.Jonavičiaus nebeperrinko Tautininkų sąjungos pirmininku (o gal ir pats nenorėjo juo būti). Grįžo į Alytų. Vėl atsidėjo medicinai, buvo paskirtas Alytaus apskrities vyr. gydytoju.

Būdamas Tautininkų sąjungos pirmininku, S.Jonavičius aplankė nemaža didelių užsienio miestų (Berlyną, Paryžiu, Londoną, Romą, Monte Karlu, Kaprio salą).

1940m. liepos 12d. S.Jonavičius buvo suimtas, kalėjo Alytuje ir Kaune. 1941m. balandžio

19d. Ypatingojo pasitarimo nuošistas aštuoneriems metams laisvės atėmimo lageryje ir išsiustas į Pečiorlagą.

Kadangi gerai mokėjo rusų kalbą, iš karto lageryje gavo gydytojo darbą. 1943m. lapkričio 29d. tapęs nepagydumu lagerio salygomis ligonių (pagal gydytojų komisijos aktą), buvo nuošustas į Vidurinę Aziją - Kazachstaną, Namangano raj. Ferghanos kraštą. Ten vėl dirbo gydytoju.

1947m. S.Jonavičius grįžo į Lietuvą, apsigyveno pas savo senā, ištikimą draugą Kiprą Petrasu. Gavo gydytojo darbą internatinėje mokykloje.

S.Jonavičiaus džiaugėsi grįžes į Lietuvą, į Kauną, nors kartu labai sievartavo neradęs čia žmonos, sūnų; 1944m. jie pasitraukė į Vakarus.

Vėliau S.Jonavičius persikelė gyventi pas seną savo draugą gydytoją docentą Demeikšą. Ten vargo mažame kambaryje, gyveno labai kukliai, net skurdžiai.

Ji labai kamavo vienatvė. Sulaukės 66 metų, 1956m. mirė. Palaidotas Kaune, Petrašiūnų kapinėse.

Buvusi ižymi asmenybė, be galio taurus, šviesus žmogus šiandien yra beveik pamirštas.

Krizostomas ŠIMKUS

MUMS RASO

Australijos lietuvių poetas, Baltų sąjungos aktyvi narė Aliona Prižintaitė-Spykers, pernai aplankiusi LPKTS Vilniaus bendriją, šiemet jai paukojo pignigų, atsiuntė socialiai remtiems žmonėms drabužių.

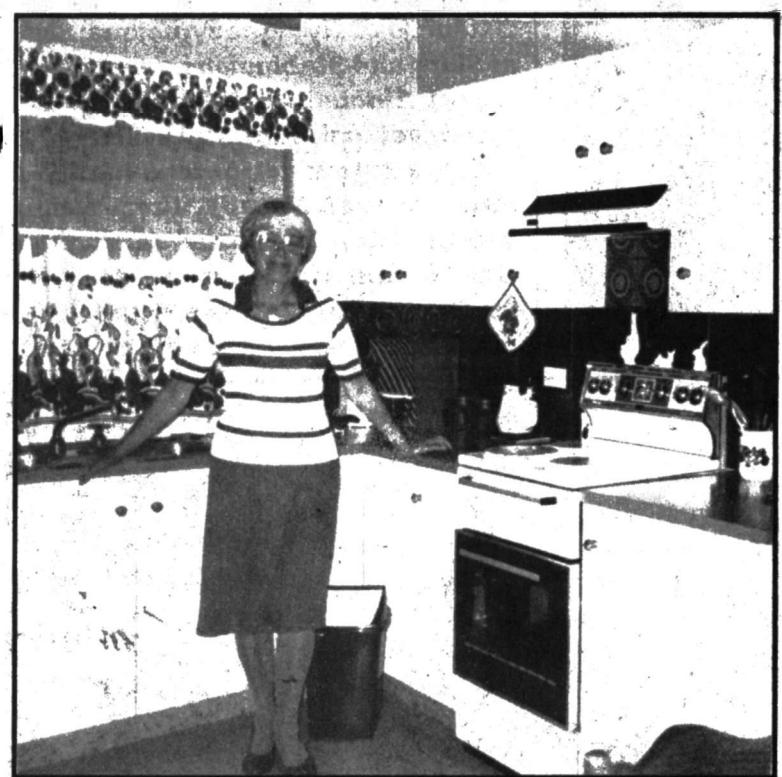
Norėtume visų Bendrijos narių vardu nuoširdžiai padėkoti.

Stasys ir Regina ŽUKAI

1946 metais, kai mane suėmė ir atvežė į Leipalingį, buvau baisiai kankinamas tardytojo (jo pavardės neprisimenu). Nuo mušimo mano kūnas buvo viena žaizda, o kabineto sienos aptaškytos krauju. Naktį man surišo rankas ir kojas spygliuota viela ir pasodino ant grindų prie karštos krosnies ištestom kjom. Nežinau, kiek sėdė jau. Mačiau, kaip susirinko stribai, buvo patikrinimas, skirstomas sargybos, vėliau nugriuva ir netekau sąmonės. Tik štai jaučiu, kad kažkas mane judina. Jaučias vyrukas pakėlė mane nuo žemės, pasodino, kiek palaisvino rankas ir atnešė stiklinę vandens.

Tada buvau jam dėkingas - žiisaugotą krisleli žmogiškumą.

Balys VIRBALIS
Marijampolės raj.

A.Prižintaitė-Spykers savo namuose

Tūtelės likės krisletis žmogiškumo

1944-1945 metų žiemą slapsčiausiai savo namuose, kluone įrengtame bunkeryje. Vieną rytą, išlindės iš slėptuvės, parėjau į trobą. Tik sėdau pusryčiauti-prasivėrė durys ir ant slenkščio pamačiau stribą. Greit šokau per stalą, smogiau jam kumščiais į krūtinę, išsiveržiau pro

duris ir, peršokęs per vartelius, pradėjau bėgti pro kluoną į netoli (gal už 50 metrų) esantį miškelį. Prie kluono kampo stovėjo kitas stribas. Pro jį praėgau, bet jis nešaudė. Tik kitas, už kito kampo stovėjės, atidengė ugnį iš šautuvo, bet aš jau buvau miškelyje.

Ivykiai

Prasminga šventė Pajūryje

ŠILALĖS raj. Rugsėjo 18d. Pajūryje vyko šv.Kryžiaus išaukštinimo atlaidai. Po šv.Mišių aikštėje buvo šventinamas paminklas-obeliskas žuvusiems už Lietuvos laisvę ir Nepriklausomybę Sibire ir Tėvynėje.

Pajūrio tremtiniai prie paminklo likimo broliams

Pajūrio parapijos klebonas J.Baginskas, šventinės paminkla, gausiai susirinkusių prie paminklo pajūriečių ir svečių pakvietė gaivinti dvasią gerais, prasmingais darbais. Buvo partizanas, politinis kalninys B.Trakimas prisiminė savo išgyvenimus, kalėjimuose, pakvietė visus Lietuvos žmones, ypač valdžios vyrus, mažiau rūpintis savo turtais, o daugiau Tėvynės žmonių gerove. Buvo partizanas, politinis kalninys J.Kadžionis kalbėjo apie tikrų ir netikrų dievų garbinimą, ragino dažniau atgailauti už padarytas klaidas, pakvietė visus Marijos žemės vaikus susitaikyti, gyventi taip, kaip moko Bažnyčia.

Šventėje dalyvavo Tauragės "Geležinio vilko" bataliono vyrai, Šilalės, Klaipėdos šauliai, Kvėdarnos tremtinii choras.

Ieva PUIDOKIENĖ

(atkelta iš 6 ps.)

gilumo duobės. Skaldė kelmus, skiedė kalkes ir vis laukė, laukė... Ko? Laukė pusryčių, po pusryčių-pietų, po pietų-vakarienės, kad bent kiek galėtų numalšinti alkį. Jėgos pamažu sekė.

Kartą, stovėdama eilėje prie avižinės košės, išgirdo klaikų žmonių riksmą ir triukšmą. Kaliniai, suskubę praryti gautą košės davinį, raitydamiesi ant žemės rékė nesavu balsu. Paaiškėjo, kad avižiniai miltai, skirti maistui, buvo atvežti vagone, kuriame suplyšiusiose maišuose buvo vežami pesticidai ir kiti mirtini nuodai.

Nedidelė dalis katorgininkų, kuriems suskubo išplauti skrandžius, po ilgo gydymo pasveiko. Kiti buvo "nurašyti"...

Neparagavusius košės tuo pat iškélé į kitą lagerį - 385/14. Gyvi liudytojai nereikalingi. Cia, siuvykloje, dulkių debesysse R-791 siuvo kaliniams "Šim-

tasiūlės". Darbo draugė kartą pasilenkė po stalui, po kuriuo buvo metalinis volas, sukęs siuvinimo mašinas. Jis pagavo merginos plaukus, kurie akimirkniu su visa galvos oda buvo nuplesti...

Mergina matė beprasmę žmonių mirtį, prižiūrėtojų žiaurumą, kentę panieką ir pažeminiimą, bet nepalūžo, visur ir visada išliko ištikima savo idealams, Dievui, Tėvynei...

1955m., po Stalino mirties, ji, kaip nepilnametė, buvo perteista. Teismas pripažino, kad katorgininkė R-791 buvo nuteista nekalta.

Nuskubėjė metai daug ką pakeitė. Tik A.Kailiūtė-Mačioniene paliko tokia pati: nuoširdi, besiypsanti, balsinga, mylanti gyvenimą. Koncertų salėse vis girdime Aneles ir jos dukros Aušros atliekamas liūdesio kūpinas dainas. Jų balsai skamba ir Vilkaviškio politinių kalinių ir tremtinų chore.

Gediminas ALMONAITIS

1994m. spalis

TREMINTINYS

Nr. 27 (132)

8

IVYKIAI IVYKIAI

BALTOJI GULBĖ MERKINĖJE

MERKINĖ. Spalio 9d. Partizanų kryžių kalnelyje lyg balta gulbė grakčius sparnus į dangų iškėlė Atminties koplyčia.

Šimtai žmonių iš visos Lietuvos suplaukė į jos šventinimą. Iškilmės prasidėjo šv. Mišiomis istorinėje Merkinės bažnyčioje. Jas atnašavo ir pamokslą pasakė karas kapelionas monsinj. Alfonsas Svarinskas. Trumpas minėjimas įvyko mokyklos salėje, vėliau iškilmės persikėlė į Partizanų kryžių kalnelį.

Apie dzūkų krašto didvyrių įnašą į Lietuvos laisvés kovas papasakojo LPKT sąjungos Varėnos skyriaus pirmininkas Vytautas Kazilionis. Jų jamžinimo ir atminties išsaugojimo reikšmę nušvietė LPKTS prezidentas Balys Gajauskas. Seimo narys Ignacas Uždavinys pabrėžė, jog partizanų pradėta kova dar nesibaigė ir jau kitokiomis formomis teisiasi iki šios dienos. Partizanų kovų 50 metų jubiliejų akcentavo buvęs partizanas, atsargos pulk.ltn. Juozas Petraška iš Alytaus.

"Trys dalykai išgelbėjo Lietuvą nuo išnykimo, kalbėjo savo pamoksles kunigas Svarinskas, lietuvié motina, auklėjusi savo vaikus patriotiškai, kunigas, ištikimas Dievui ir Tevynei, ir tautinės mokyklos mokytojas, kuris žengė koja kojon, su šeimos Motina ir Bažnyčia."

Monsinjorius pasmerkė šiuo metu dažnā krikščionių abejingumą, dvasinių nuopuolių korupciją, maifią, žudynes. "Didele tragedija, - sakė jis, - buvo jūros kelto katastrofa Baltijos jūroje. Žuvo apie 900 žmonių. Bet ar mažesné tragedija, kai Lietuvoje vien per penkis šių metų mėnesius rasti 969 lavonai?"

Kalbėjusieji apgailestavo, kad iki šiol neteisiamai lietuvių genocido vykdymo. Mūsų tautos naikintojai- stribai sėdi valdžioje, gauna didesnes pensijas negu jų aukos- politiniai kaliniai ir tremtiniai. Tačiau ir liūdnos kasdienybės tékmėje išskiria tai, kas laikina ir kas amžina. Merkinėje, ant partizanų kaulų švyti balta kaipti gubė koplyčia. Aukos, Pagarbos, Kančios iš Meilės simbolis, Ateities Vizija.

Antanina GARMUTĖ

Prie koplyčios susitiko du partizanai-politkaliniai. Kairėje-Vytautas Korotėjus iš Dzūkijos ir Alfonsas Gedutis iš Žemaitijos

Monsinj. A.Svarinskas šventinė kryžius Partizanų kryžių kalnelyje

Autorės nuotraukos

Koplyčios šventinimo minėjimas

Prienu kasto patriotai, kurių iniciatyva pastatytas kryžius "Geležinio vilko" rinkt.vadu, Prienu "Žiburio" gimnazijos mokytojui Juozui Stravinskui ir jo mokiniams- partizanams

TREMINTINYS

Vyr. redaktorė **Vanda Poderyté**

1994m. spalio 21 d. Nr. 27 (132). SL289.

Mūsų adresas: Laisvés al. 39,

3000 Kaunas, tel. 209530

koresp.: Edmundas Simanaitis

lit. red.: Danutė Bartulienė, Irma Žukaitė

korekt.: Audronė Kaminskienė

tech.red.: Vesta Milerienė

Kaina 45ct

Maketavo Rasa Černevičiūtė. Sausdino valst. "Aušros" spaustuvė, Vytauto pr.25, Kaunas. Ofsetinė spauda, 2 sp. lankai. Tiražas 6000. Užs. Nr. 5141.

"Tremtinio" laikraštyje dažniausiai spausdinamos archyvinės nuotraukos, todėl spaustuvei dėl jų kokybės pretenzijų neturime